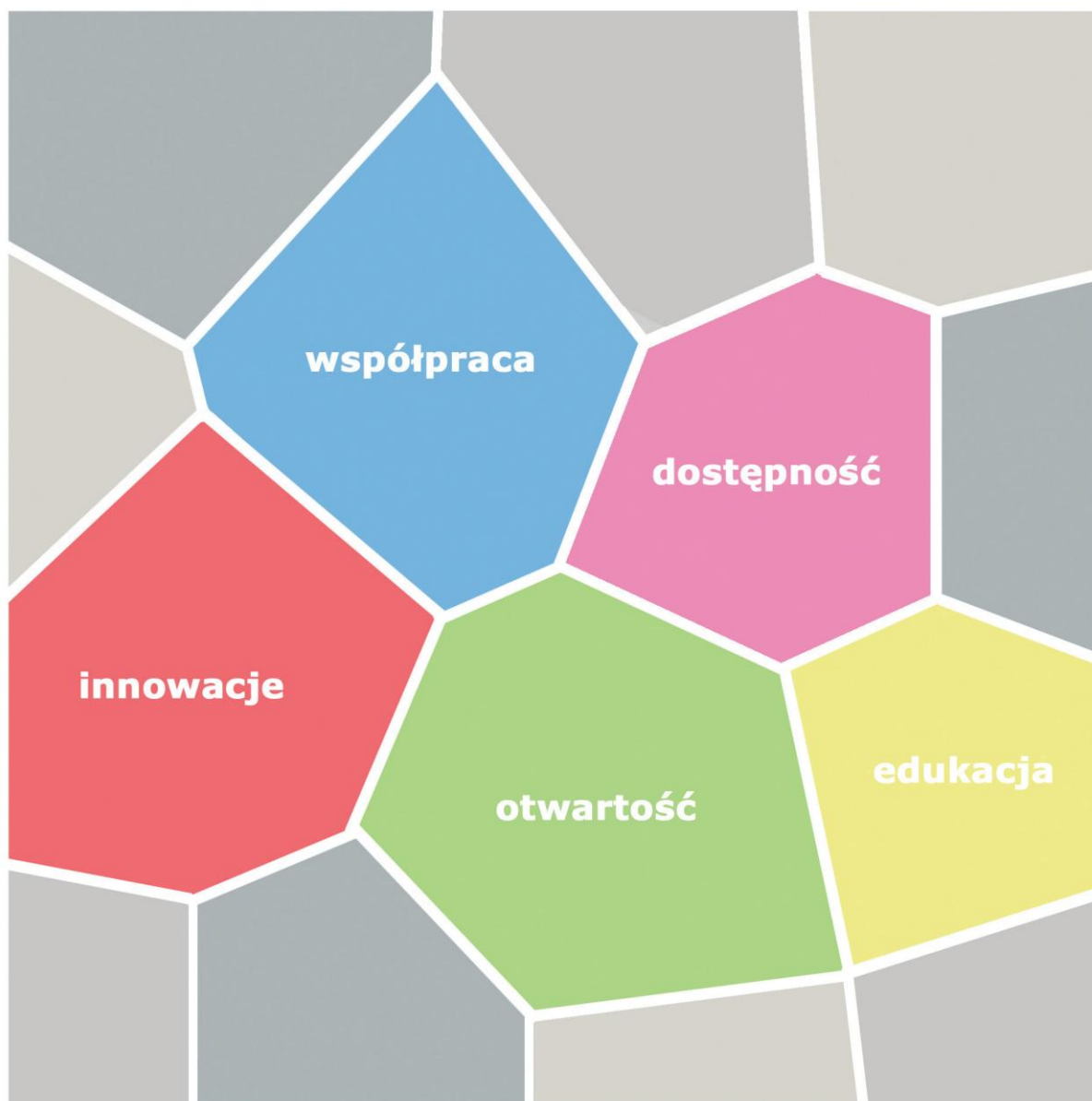

udostępniamy się. zrób to sam!

scenariusze i materiały do przeprowadzenia
warsztatu na temat dostępności

CZĘŚĆ I

CO TO JEST DOSTĘPNOŚĆ?

Piktogramy

CZAS: 60 min.

METODA: burza mózgów

MATERIAŁY:

- ✓ zestaw piktogramów – do wyświetlenia lub wydrukowania (w załączeniu)
- ✓ karteczki samoprzylepne
- ✓ markery
- ✓ flipchart lub duże kartki papieru (do zapisania efektów dyskusji)

Zestaw piktogramów, który dla Was przygotowaliśmy, opisuje różne poziomy dostępności instytucji, ułatwienia, które umożliwiają odbiór wystawy, muzeum osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności, ale też innym grupom odbiorców. Ten zbiór nie jest przypadkowy. Wszystkie te piktogramy spotkacie np. w Muzeum w miejscowości Batalha (Museu da Comunidade Concelhia da Batalha MCCB) w Portugalii. Poszczególne symbole – w wielu innych muzeach, galeriach, instytucjach w Polsce i na świecie. Każdy symbol na swoje konkretne znaczenie, jednak w dostępności rozumianej jako otwarty proces nigdy ich funkcja nie wyczerpuje się na jednym działaniu. Poniżej znajdziecie opis zastosowania poszczególnych znaków – dosłowne znaczenie i rozwinięte o te udogodnienia, które występują w instytucjach wystawienniczych.

Jak możecie je wykorzystać?

Podjazd dla niepełnosprawnych

- budynek wyposażony w rampy, podjazdy, pochylnie o odpowiednim nachyleniu
- swobodny dostęp do drzwi wejściowych (np. drzwi rozsuwane automatycznie, zniwelowany próg)
- szerokie pasáže, zniwelowane powierzchnie, posadzka antypoślizgowa

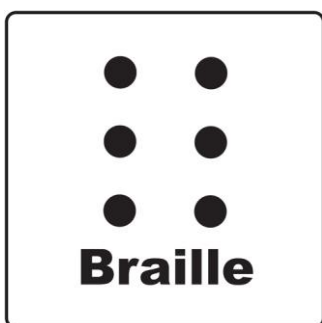
Winda dla niepełnosprawnych

- do samodzielnej obsługi przez osobę niepełnosprawną (m.in. dostęp z poziomu korytarza, odpowiednie wymiary kabiny, oznaczenia przycisków, właściwa wysokość panelu sterującego na zewnątrz i wewnątrz windy)
- dostęp na wszystkie użyteczne poziomy budynku

Obsługa

- odpowiednia wysokość lad, kontuarów w recepcji
- ergonomiczne meble, gabloty, siedziska w budynku (przede wszystkim odpowiednia wysokość, możliwość podjazdu wózkiem, czy nachylenie)
- obsługa przygotowana do obsługi gości z różnymi rodzajami niepełnosprawności

Braille

- napisy, opisy, teksty, oznaczenia w brajlu

Ścieżki dotykowe

- ścieżki dotykowe: eksponaty (nie tylko w wyznaczonych miejscach, ale też stałe elementy ekspozycji), kopie obiektów muzealnych, makiety, mapy, modele, wytłaczane (wypukłe) materiały i ilustracje (jako integralna część wystawy oraz dodatkowe elementy, wykorzystywane przy indywidualnym zwiedzaniu lub w trakcie zajęć)
- manualne poznawanie obiektów przestrzennych, ale też np. obrazów (strukturalne zróżnicowanie kształtu, rysunku czy koloru)

Materiały drukowane wielką czcionką

- optymalny rozmiar czcionki (14 pt), krój (typ) jak najprostszy (np. Arial, Georgia, Verdana)
- powiększone odstępy między liniami
- odpowiedni kontrast tekstu i tła (najlepszy: czarno na białym)
- unikać podkreśleń, przekreśleń, pochyleń

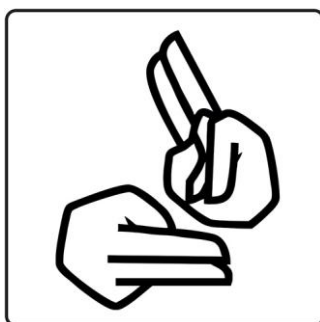
Pies

- wolny wstęp dla psa towarzyszącego (psa przewodnika, psa dla niesłyszących, psa opiekuna)
- miska z wodą
- miejsce, gdzie można psa zostawić (jeśli zwiedzający sobie tego życzy)

Dostęp dla osób niewidomych i słabowidzących

- obiekt dostosowany dla osób niewidomych i słabowidzących (m.in. oznaczenia drzwi, okien, schodów, oświetlenie oraz wszelkie inne udogodnienia, o których była mowa)
- ścieżki umożliwiające indywidualne zwiedzanie przez osoby niewidome poruszające się z laską
- informacje multimedialne z podłączeniem do czytników ekranu

Język migowy

- obsługa ze znajomością języka migowego
- tłumaczenia w języku migowym do materiałów audio-wideo
- oprowadzanie w języku migowym
- video przewodniki (z napisami i językiem migowym)
- filmy z napisami
- materiały drukowane z uproszczonym opisem, przystosowanym do potrzeb osoby głuchej

Larg print subtitles

- napisy do filmów dużą czcionką, z możliwością powiększania na ekranie
- multimedia (w tym z video-przewodników) – dużą czcionką
- dotyczyć może języka rodzimego oraz języków obcych

Audiodeskrypcja

- audiodeskrypcja na żywo – przewodnik
- audioprzewodniki z audiodeskrypcją
- mobilne aplikacje z audiodeskrypcją
- dotyczyć może języka rodzimego oraz języków obcych

Audioprzewodniki

- audio i wideo-przewodniki
- w różnych wersjach językowych
- w wersji wideo – z opcją napisów

Obiekt dostępny dla osób słabowidzących i niewidomych

- oznaczenia – drzwi, schodów, kierunków, pomieszczeń, itp.
- kolorystyka – wysoki kontrast (w takim samym stopniu dotyczy ścian, jak i plansz informacyjnych)
- zoom – wszędzie tam, gdzie jest to możliwe (multimedia), możliwość przełączenia na obraz z wysokim kontrastem
- lupa

Parking dla niepełnosprawnych

- wyznaczone miejsce na parkingu, położonym jak najbliżej wejścia do budynku
- utwardzone drogi od parkingu do wejścia

Oznaczamy się

Czy w Waszej instytucji istnieją już jakieś udogodnienia? Nie muszą to być specjalne sprzęty czy urządzenia. Może po prostu wjazd do budynku jest pozbawiony barier?

Zastanówcie się wraz ze swoimi współpracownikami, które z podanych piktogramów moglibyście już teraz zastosować w swoim budynku.

- ✓ Umieście tabliczkę z tym znakiem przy wejściu i na stronie internetowej. Posługujcie się tymi symbolami w materiałach informacyjnych i promocyjnych. To równie ważne informacje, jak adres i godziny otwarcia.
- ✓ Większość przedstawionych piktogramów możecie znaleźć w sklepach jako zestandaryzowane tabliczki, wywieszki. Możecie też opracować je sami – ważne, żeby stosować je jako ujednolicony, czytelny system informacji. Centrum im. Ludwika Zamenhofs może dla Was przygotować wybrane piktogramy w formie grafik wypukłych (tyflografik).
- ✓ Na stronie internetowej możecie dokładnie opisać, co dany symbol oznacza w Waszym przypadku. Nie zawsze pierwsze znaczenie jest jedynym lub najważniejszym.

- ✓ Rozważcie wszystkie aspekty. Równie istotne jak to, że na parkingu jest wyznaczone miejsce dla samochodu osoby niepełnosprawnej, jest poinformowanie odbiorców, że do wejścia prowadzi nierówna, wyboista droga.
- ✓ Pamiętajcie, że nie musicie od razu uruchomić wszystkich opcji dostępu. Najważniejszy jest bowiem ten pierwszy – do informacji.

Znaki przyszłości

Zaproponowany system piktogramów możecie też wykorzystać jako inspirację do planowania kolejnych zmian i udogodnień.

- ✓ Przeanalizujcie otoczenie, w którym pracujecie, gdzie zapraszacie Waszych odbiorców. Jakie trudności w dostępie do budynku i programu instytucji/organizacji są w Waszym przypadku najistotniejsze?
- ✓ Część z nich z pewnością wymaga ogromnych nakładów finansowych. Pamiętajcie o nich, gdy zaczniecie rozmowy o remontach, przebudowie.
- ✓ Niektóre możecie wprowadzić sami lub przy pomocy współpracowników, przy niewielkim nakładzie pracy i stosunkowo niewielkich kosztach. Ćwiczenie z piktogramami może Wam pomóc zidentyfikować te obszary.
- ✓ Zwróćcie uwagę, że znaczna część udogodnień dotyczy tzw. miękkich kompetencji, nie działań w obrębie infrastruktury. Audiodeskrypcja, język migowy, zasady obsługi gościa niepełnosprawnego – to wszystko stosunkowo łatwo wdrożyć, dzięki szkoleniom, ćwiczeniom, konsultacjom ze specjalistami i osobami z niepełnosprawnością. Ostatnia droga może Wam dodatkowo pomóc przy okazji pozyskać nowe grupy odbiorców dla instytucji, czy organizacji.
- ✓ Najprostszą zaś metodą jest zorganizowanie wizyty, spotkania z osobami, które chcecie włączyć do grona Waszych odbiorców. Osoby niedowidzące i niewidome, głuche i niedosłyszące, wózkowicze – najszybciej powiedzą Wam, co w prosty sposób można zmienić w funkcjonowaniu placówki, by stała się ona bardziej przyjazna wszystkim gościom.
- ✓ Planując jakiegokolwiek udogodnienia pomyślcie, w jaki sposób można je wprowadzić, by służyły jak największej grupie odbiorców. Jedną z podstawowych zasad dostępności jest bowiem unikanie stygmatyzowania, robienia czegoś dedykowanego tylko i wyłącznie dla jednej, konkretnej grupy osób. Przykład: samoobsługowy sklepik w Muzeum Regionalnym w Stalowej Woli – z jednej strony to udogodnienie dla odbiorców niepełnosprawnych, bo pozwala im na swobodny dostęp do książek czy gadżetów, z drugiej – funkcjonalne rozwiązanie, które służy wszystkim osobom.

Spacer po...

CZAS: 90 min.

METODA: burza mózgów

W trakcie seminarium wspierali nas: Urszula Moroz, Dorota Królikowska, Adam Kujawa. Podobne spotkanie z osobami z różnymi rodzajami dysfunkcji możecie zorganizować w swojej instytucji, organizacji: dla pracowników swojego działu, dla całego zespołu, a może na początek tylko *face to face*, żebyście sami nabrali większego rozeznania.

Goście idą!

Na początek zastanówcie się:

- ✓ w jakiej części obiektu najistotniejsze informacje docierają do odbiorców za pomocą dźwięku?
- ✓ gdzie elementy wizualne odgrywają najważniejszą rolę?
- ✓ do jakich części budynku może/ powinna móc dotrzeć osoba, która porusza się na wózku, a gdzie na pewno napotka trudności?

Przygotowania:

- ✓ wyznaczcie każdej grupie jedno zadanie, związane z danym rodzajem niepełnosprawności;
- ✓ zapiszcie pytania (poniżej) na oddzielnych kartkach, po jednym dla każdej grupy;
- ✓ określcie czas przeznaczony na wykonanie zadania;
- ✓ obserwujcie grupy w trakcie zadania – Wasze uwagi i spostrzeżenia będą ważne, gdyż uczestnicy na wiele aspektów nie są w stanie zwrócić uwagi, pochłonięci wykonywaniem zadania (np. sposób, w jaki odnoszą się do gościa, jak się z nim komunikują, itp.).

Razem z gośćmi wybierzcie się na spacer i sami sobie odpowiedzcie na pytania, które analizowaliśmy podczas seminarium:

- ✓ W jakim stopniu poszczególne elementy, części budynku, ekspozycji są dostosowane do potrzeb osoby niesłyszącej, słabowidzącej lub niewidomej, poruszającej się na wózku? Zwróćcie uwagę zarówno na architekturę czy infrastrukturę, ale też np. na wysokość, na jakiej zawieszony jest obraz, tabliczka z opisem, czy tablica informacyjna.
- ✓ Na jakie niedogodności natrafi osoba z dysfunkcją słuchu, wzroku, narządów ruchu?
- ✓ Jakie ułatwienia już istnieją, a jakie jeszcze można wprowadzić? W tym miejscu zróbcie ćwiczenie z wyobraźnią, spróbujcie przeprowadzić mały eksperyment pt.: „Moja instytucja od kuchni”. Postawcie sobie pytania: czy na pewno w muzeum, galerii niczego nie można dotykać? jak „opowiedzieć” scenografię w teatrze? czy i w jaki sposób można zapisać i opisać dźwięki?

- ✓ Spróbujcie znaleźć sposoby, by nawet to, co niedotykalne, niesłyszalne, niedostępne stało się możliwe do poznania. To miejsce na eksperymenty, które być może pozwolą Wam stworzyć zupełnie nowe rozwiązania w zakresie dostępności!
- ✓ Czy istniejące lub proponowane przez Was udogodnienia mogą być też użyteczne dla innych grup odbiorców, nie tylko z dysfunkcjami?
- ✓ Na koniec opiszcie krótko Wasze odczucia – jak czuliście się i jak się zachowywaliście poznając swoją instytucję/organizację w towarzystwie osoby z niepełnosprawnością? Co sprawiało wam dyskomfort, trudność? Czego się nie spodziewaliście?
- ✓ Spróbujcie zaplanować – od razu lub przy najbliższej nadarzającej się okazji – jakąś konkretną wystawę, projekt, aranżację, która umożliwi przynajmniej częściowe wykorzystanie zaplanowanych przez Was rozwiązań. Może uda się umożliwić zwiedzającym manualne poznanie obiektów/obrazów? Może podpisy lub opis ekspozycji da się wykonać większą czcionką? A może macie inne pomysły?

Gościnne progi

Poniżej zebraliśmy też kilka uwag i propozycji, które pojawiły się w trakcie warsztatów w Centrum im. Ludwika Zamenhofa. To sugestie naszych Gości, Wasze spostrzeżenie, użyteczne w każdej instytucji i z pewnością nie tylko dla osób niepełnosprawnych:

- ✓ szatnia – niżej zainstalowane wieszaki
- ✓ korytarze, przejścia – im mniej nierówności, tym lepiej; chodniczek, wycieraczka, dywan to też przeszkody terenowe
- ✓ strzałki, napisy – zapewnią lepszą orientację w terenie
- ✓ wielkie, szklane drzwi – oznakowane na wysokości wzroku
- ✓ schody – oznakowany przynajmniej pierwszy i ostatni stopień
- ✓ pomoc osobie niepełnosprawnej – gdy potrzebuje, to o nią poprosi
- ✓ filmy, nagrania wideo – napisy z regulacją rozmiaru czcionki
- ✓ drzwi wejściowe – niżej zainstalowany dzwonek
- ✓ piktogramy – czytelna informacja w budynku, na stronie internetowej, ulotkach o ułatwieniach w dostępie do instytucji
- ✓ jasne i czytelne oznaczenie kierunków zwiedzania, lokalizacji poszczególnych pomieszczeń
- ✓ wprowadzenie elementów dotykowych – wybranych eksponatów, kopii, elementów ekspozycji, które nie są zabytkami, elementów aranżacji, grafik wypukłych (tyflografika)
- ✓ audioprzewodniki – mogą zawierać audiodeskrypcję, ale też po prostu opowieść o wybranych fragmentach ekspozycji

Gościnne występy

Najlepszymi doradcami będą z pewnością organizacje, które na co dzień pracują na rzecz dostępności i pokonywania barier:

Polski Związek Niewidomych / Koło PZN w Białymstoku (miasto)

ul. Biała 13/33, 15-434 Białystok, tel. 85 732-42-83

Polski Związek Niewidomych / Koło PZN w Białymstoku (teren)

ul. Biała 13/33, 15-434 Białystok, tel. 85 732-42-83

<http://www.pzn.org.pl/index.php>

Polski Związek Głuchych / Koło Terenowe PZG w Białymstoku

ul. Dziesięciny 59, 15-806 Białystok, tel.: 85 653 46 20, e-mail: bialystokpzg@o2.pl

<http://www.pzg.org.pl/>

Fundacja Aktywnej Rehabilitacji – Region Podlaski

ul. Zwycięstwa 14/3 lok. 45 (budynek WSE), tel.: 85 742 68 85, 509 447 064

www.far.org.pl, www.pelnoprawniaktywni.pl

CZĘŚĆ II

Z DOŚWIADCZEŃ MUZEUM REGIONALNEGO W STALOWEJ WOLI

W trakcie seminarium Edyta Lisek-Lubaś zaprezentowała programy realizowane przez Muzeum Regionalne w Stalowej Woli:

- ✓ „Na początku było Dostępne Muzeum” (2007-2011)
- ✓ „Poczuj sztukę” (2011)
- ✓ „Muzea bez barier” (2013-2015)

W części pt. *Na obrzeżach sztuki*. Oczy na wysięgniku poruszyła następujące zagadnienia:

- ✓ Niesłyszący odbiorcy sztuki
- ✓ Gra w wiedzę i widzenie. O eksperymencie przeprowadzonym z niesłyszącymi
- ✓ S-surdodizajn – o doświadczeniach w Lubelskiej Szkole Sztuki i Projektowania

W trakcie warsztatów największy akcent był kładziony na (Z)ROZUMIENIE:

- tego, jak działają stosowane przez nas udogodnienia,
- jak jesteśmy w stanie komunikować się z odbiorcami, którzy mają inne niż my metody percepcji.

Dzięki poniższym ćwiczeniom możecie również sprawdzić, z jakimi ograniczeniami muszą się liczyć osoby sprawne, jakie bariery muszą pokonać, by umożliwić dostęp do swojego programu, oferty, działania osobom z dysfunkcją. Z dyskusji przy stolikach wynikało jednoznacznie, że podstawowym ograniczeniem jest brak wiedzy o tym, na czym polega dana niepełnosprawność i czym się charakteryzuje właściwy dla niej sposób komunikacji. W pokonywaniu tych barier pomóc mogą poniższe ćwiczenia, opracowane przez Edytę Lisek-Lubaś. Spróbujcie je dostosować do realiów i potrzeb Waszej instytucji, programu, organizacji.

Ślady pamięci, czyli odwrócona audiodeskrypcja

CZAS: 45 min.

METODA: praca w grupach
lub parach

MATERIAŁY:

- ✓ kartki i papier, glina
- ✓ zdjęcia kilku wybranych obiektów lub – o ile to możliwe – same obiekty
- ✓ opisy kilku wybranych obiektów (grafika, rzeźba, obraz) – mogą to być obiekty, które są lub były prezentowane w danym muzeum, galerii

Opisy trzeba przygotować wcześniej, zgodnie z zasadami audiodeskrypcji. Powinny być krótkie, rzeczowe, maksymalnie obiektywne. W trakcie warsztatu jedna osoba czyta opis, pozostali członkowie grupy tworzą według tego opisu wizualizację tego, co zostało w ich pamięci – rysując na kartce, lepiąc w glinie. Jeśli pracujecie w parach, wykonajcie ćwiczenie dwukrotnie, zmieniając się rolami.

Na koniec spróbujcie określić:

- ✓ na ile obiektywny może być opis audiodeskrypcyjny?
- ✓ jakie elementy najtrudniej jest opisać/zwizualizować?
- ✓ co sprawiało największą trudność osobom przygotowującym „portret” obiektu?

Powiedz mi, co widzę. Powiedz mi, jak widzisz

CZAS: 30 min.

METODA: praca w grupach
lub indywidualna

MATERIAŁY:

- ✓ nagrania wideo z opisem eksponatów/dzieł sztuki lub fragmentu ekspozycji w języku migowym PJM i SJM (możecie je przygotować sami, zapraszając do współpracy tłumacza języka migowego, przy pomocy Związku Głuchych; na youtube.com również można znaleźć takie materiały)
- ✓ projektor
- ✓ glina (opcjonalnie)

Na podstawie przygotowanego wspólnie z niesłyszącymi nagrania wideo uczestnicy mają za zadanie stworzyć „zobaczony”/„usłyszany” opis tego obiektu (fragmentu wystawy). Mogą przedstawić go rzeźbiąc w glinie lub zapisać. Nagranie wideo należy kilka razy powtórzyć. Uczestnikom można zarysować kontekst, którego dotyczy prezentowany obiekt (np. ogólna tematyka ekspozycji).

Na koniec spróbujcie określić:

- ✓ co sprawiało największą trudność w zrozumieniu opisu w języku migowym?
- ✓ co udało się Wam rozszyfrować?
- ✓ co wiecie o języku migowym, a jaka wiedza na ten temat jest Wam potrzebna?

Powiedz mi, czego nie widzisz

CZAS: 50 min.

METODA: praca w parach

MATERIAŁY:

- ✓ opaski na oczy
- ✓ karteczki z instrukcjami
- ✓ kartki papieru
- ✓ markery, mazaki

Do tego zadania możecie w prosty sposób przygotować gogle, które zniekształcą i zasłonią widok, można je wykorzystać, by uświadomić sobie i innym, na czym mogą polegać trudności z widzeniem. Żeby wykonać specjalne gogle, wystarczy kupić zwykłe okulary ochronne, a następnie okleić je grubo folią i przeźroczystą taśmą klejącą. Pamiętajcie, że warstwa ta powinna zapewnić szczelne przyleganie oprawy do twarzy. Tak wykonany sprzęt doskonale sprawdzi się w trakcie ćwiczenia. Zadanie można wykonać w kilku wariantach lub wybrać jeden z nich:

Spacer

CZAS: 20 min.

METODA: praca w parach

Dobieracie się w pary. Jedna osoba zasłania oczy, druga jest jej przewodnikiem. Nie instruujecie wcześniej uczestników, jak powinni się zachowywać. Pozwólcie im na popełnienie błędów. Osobom widzącym pokażcie karteczkę z informacją, gdzie ma się udać razem ze swoim niewidomym/niedowidzącym towarzyszem. Osoba z zasłoniętymi oczami nie powinna wiedzieć, jakie miejsce jest celem spaceru. Przewodnik ma za zadanie doprowadzić gości do wybranego miejsca – najlepiej części wystawy, ale nie koniecznie – i opisać to, co w tym miejscu trzeba, warto zobaczyć. Po 5 minutach osoby zmieniają się, a Wy przekazujecie kolejne zadanie - następny punkt do odwiedzenia.

Na zakończenie porozmawiajcie:

- ✓ jakie były odczucia przewodników?
- ✓ jak się czuły osoby, które miały zasłonięte oczy?
- ✓ jakich sposobów, słów używali przewodnicy, by przedstawić swoim towarzyszom dany fragment ekspozycji?
- ✓ w jaki sposób prowadzili osoby niewidzące?

W tym miejscu warto przypomnieć wszystkim uczestnikom kilka głównych zasad:

- ✓ nie bierzemy osoby niewidomej za rękę, dłoń;
- ✓ podajemy ramię, by mogła nas chwycić lub kładziemy jej dłoń na barku;
- ✓ nie musimy mówić o każdym stopniu, czy przeszkodzie terenowej – wystarczy, że zakomunikujemy, że zbliżamy się do schodów;
- ✓ używamy jasnych komunikatów kierunkowych: w prawo, w lewo, w przód, w tył;
- ✓ unikamy nieprecyzyjnych określeń, typu: tam, z tamtej strony, w tamtym kierunku;
- ✓ staramy się dostosować do naszego towarzysza – ona/ona wie lepiej, jakich informacji potrzebuje, w razie potrzeby – zapyta nas.

Mapa z pamięci

CZAS: 20 min.

METODA: praca w parach

Pracujemy w parach. Przewodnik prowadzi osobę, która ma zasłonięte oczy, wybraną przez siebie trasę. Idziecie powoli, spokojnie, ale nie informujecie swojego towarzysza, gdzie jesteście. Na koniec (np. po 5 minutach) wracacie do sali – punktu wyjścia. Osoba, która miała zasłonięte oczy próbuje na kartce odtworzyć trasę, którą pokonaliście, kierunki ruchu, ocenić odległość, zidentyfikować miejsca, w których byliście.

Następnie porozmawiajcie:

- ✓ co było najtrudniejsze w poruszaniu się z zasłoniętymi oczami?
- ✓ jakie inne zmysły niż wzrok były wykorzystywane do orientacji w przestrzeni?
- ✓ jak się czuła osoba, pozbawiona kontaktu wzrokowego ze światem?
- ✓ dlaczego narysowane na koniec trasy tak bardzo różnią się od rzeczywistych?
Lub: co sprawiło, że osoba mogła dobrze odtworzyć drogę?

Zgadywanka dotykowa

CZAS: 10 min.

METODA: praca w parach

Dobieracie się w pary. Przewodnik prowadzi osobę niewidomą do jakiegoś przedmiotu, najlepiej dość nietypowego, trudnego do zidentyfikowania przy manualnym poznawaniu. Osoba z zasłoniętymi oczami ma dotykowo poznać przedmiot, a następnie – po powrocie do sali – narysować go na kartce, opisać, zgadnąć, co to było. Na koniec podzielcie się między sobą wrażeniami. Jeżeli macie czas, wykonajcie ćwiczenie ponownie – zmieniając się w parach. Na zakończenie spróbujcie porozmawiać jak to doświadczenie możecie wykorzystać w swojej pracy, w jaki sposób pomoże Wam ono w przygotowaniu wystawy czy oferty pod kątem osób niewidomych i słabowidzących.

Bibliografia

1. *SURVEY OUTCOME SHOWS: (visually) disabled people's right to culture poorly implemented. EBU Access to Culture Survey 2012. Mapping current levels of accessibility to cultural venues and activities in Europe, lipiec 2012.*
Raport przedstawia ciekawe dostosowania dla osób z niepełnosprawnościami, zrealizowane w europejskich muzeach, w tym m.in. Muzeum w Batalha. Praktyczny przegląd rekomendacji, zaleceń, pozytywnych przykładów na gruncie europejskim
http://www.euroblind.org/media/projects/EBU_ATC_PROJECT-2012_FULL_REPORT.doc
2. *Anna Danilewicz, Batalię wygrała Batalha, Muzealnictwo nr 54, str. 217-223.*
Opis działań dostosowawczych, zrealizowanych w portugalskich muzeach. Przegląd rozwiązań prawnych, modeli współpracy i wymiany informacji oraz konkretnych przykładów programów i działań, zastosowanych w kilku muzeach, w tym w Muzeum w Batalha
http://www.nimoz.pl/upload/wydawnictwa/Muzealnictwo/Muzealnictwo54/032Muzealnictwo54_danilewicz.pdf
3. „Dostępność serwisów internetowych” – podręcznik na temat dobrych rozwiązań w projektowaniu dostępnych serwisów internetowych dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności
<http://dostepnestrony.pl/wp-content/uploads/2013/08/Dostepnosc-serwisow-internetowych-Dominik-Paszkiwicz-Jakub-Debski.pdf>
4. Raport tematyczny: „Projektowanie uniwersalne. Objasnienie koncepcji”
[http://www.niepelnosprawni.gov.pl/download/\(I5iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhapaYntyU6Dfjpiin5iZnuayU56wdtjZpcjLzufnmMbkvc3Gq8zP2tjqlMbiws2VpsLMha71\)/files/projektowanie_uniwersalne.pdf](http://www.niepelnosprawni.gov.pl/download/(I5iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhapaYntyU6Dfjpiin5iZnuayU56wdtjZpcjLzufnmMbkvc3Gq8zP2tjqlMbiws2VpsLMha71)/files/projektowanie_uniwersalne.pdf)

Webgrafia

1. *Muzeum w Batalha* <http://www.museubatalha.com>
2. *Muzeum w Stalowej Woli* <http://muzeum.stalowawola.pl/>
3. *Musing on culture* <http://musingonculture-en.blogspot.com>
Blog prowadzony przez Marię Vlachou, portugalską muzealniczkę, działaczkę na rzecz zwiększania dostępu instytucji muzealnych dla różnych grup odbiorców. Przegląd najciekawszych rozwiązań w tym zakresie z całego świata.
4. *GAM Grupo para a Acessibilidade nos Museus / Group for Access to Museums*
www.gam-acessibilidade.webnode.pt/in-english/
Portugalska nieformalna organizacja, zrzeszająca muzealników zainteresowanych wdrażaniem rozwiązań zwiększających dostęp odbiorców do instytucji, kolekcji, zbiorów, wystaw.
5. *Prezentacja Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli: Dariusz Marciniak, Muzeum równych szans, muzealnictwo.com, 2013*
<http://muzealnictwo.com/2013/12/muzeum-rownych-szans/>

Publikacja udostępniana jest na licencji Creative Commons:

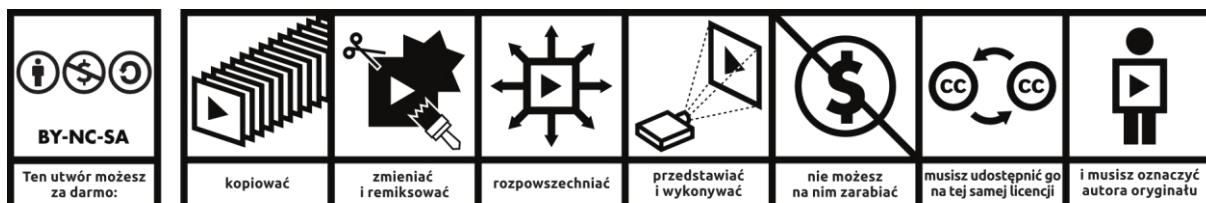
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów, Centrum im. Ludwika Zamenhofs.

Pełna treść licencji dostępna jest na stronie

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/>

Zezwala się na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/>

Opracowanie materiałów: Anna Danilewicz, Edyta Lisek-Lubaś

Redakcja: Anna Talarczyk

Skład graficzny: Daniel Kiermut

Białystok, 2014

Centrum im. Ludwika Zamenhofs

ul. Warszawska 19

15-062 Białystok

tel. 85 67 67 367

fax: 85 81 10 845

centrum@centrumzamenhofs.pl

